

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורבנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ואחת

העזרכת מודיעה כי לפרשת
כר תבא לא יופיע עלון
הדרכה

כר תבא (תשכ"ב)

ה פ ס ר ה

יפיעה נ"ד א' - י'

א. רבים בני שומסטה מבני בעולה.

הרגום יונתן: ארי סביאן יחון בני ירושלם צדיהא מבני רומי יתיבתא.
(עפ"י הוצאת סטנינג אוקספורד 1949, על פי כ"י)

בפ"י ד"ה מבני בעולה: בת אדום.

בפ"ק ד"ה מבני בעולה: והם העכו"ם שהם כבעולות, כלומר כאשר היושבת עם בעלה ובגיה, והפכה - האלמנה והשכולה, שהיא שומסטה, והיא ירושלם שהיא כאלמנה; ואמר כאלמנה ולא אלמנה ספס, כי בעלה חי וקיים; ויונתן הרגם "ארי סביאין וכו' מבני רומי יתיבתא"; זכר רומי לפי דעה שהיא מלכות הרביעית, כי מלכות ישמעאל אע"פ שהיא תקיפה מלכות רומי גוברת עליה.

(ע"פ דפוסי ואדל אלמיגארה רפ"ב וסונצינו רפ"ז ודלא כבדמוסינו).

ג' יוסף אבן כספי אדני כסף: מבני בעולה: הם בני אשור.

דנ"ל מבני בעולה: מבני שאר ערים הנושבות הנמשלות לאשה היושבת בשלום עם אימה ובגיה. ולדעה גיזיניוס הכונה: רבים יהיו בני ישראל בשובט מן הגלות ספס שהיו בהיותם על אדמתם.

סקרא כפשוטו בני שומסטה: ראת סה שאמרתי בנאור (שם' ג' י"ב כ') "שומסטה" סמס תראה שבלשון המקרא "שומסטה" שכנגדה "בעולה בעל". ויש במשמעות אשה שלא היתה לאיש מימיה או היתה לאיש והוא עזבה. ואף כאן מקביל שומסטה אל בעולה, ונקראת ירושלם שומסטה כנגד הימים שחשיר ה' א-לרהיה פניו סמנה, והיא נקראת בעולה כנגד הימים הקודמים לכן.

1. מה הן שתי התפישות בפרוש "בני בעולה"?

א 2. התוכל להכריע בגייתן לפי הקשר הפסוקיטל?

3. הסבר דברי רד"ק "ואמר כאלמנה" - היכן אמר?

ב. כי התרים ימושו והגבעות הסומיגה וחסדי מאתך לא ימוש

ויקרא רבה ל"ו: ר' יודן בר חנן בשם ר' ברכיה אמר: אם ראיית זכות פנות סמסטה, וזכות אמהות בתפוסטת, לך הדבק בגמילות חסדים, הח"ד "כי התרים ימושו" והגבעות תפוסטת - הרים אלו אבות וגבעות אלו אמהות - מכאן ואילך "והסדי מאתך לא ימוש".

(והשוה ספרי זאת הברכה ומראש חררי קדם ומסגד גבעות פולט: סלמד מאבות ואמהות קרויים "חרים וגבעות" שג' (שה"ש ד) "אלך לי אל הך המור ואל גבעת הלבונה").

(והשוה סכילתא בשלה י"ז ט' ז "מחר אנכי נבב על ראש הגבעה" ... ונחיה פעותדים על מעשה אבות. "ראש" אלו מעשה אבות, "הגבעה" - אלו מעשה אמהות).

דפ"ט אף אם תכלה ותתום זכות אבות ואמהות, חסדי מאתך לא ימוש.

1. הרב"ל למדרש רבה מגיה לשון המדרש: "אם ראיית זכות אבות שמשא...".
הסבר מהי הצוקת הגתה זו.

אא 2. הסבר מה ראה רש"י לפרש ספוקנו כאן על פי המדרש ולא הלך בעקבות המדרש בשמות י"ז, ולא בזאת הברכה, אבל מרש על פי מר במדבר כ"ג ט' ד"ה כי מראש צורים אראנו ומגבעות...: "אני ססתכל בראשיתם ונתחילת שרשיות, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על יודי אבות ואמהות".

23

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה

מורה בבוכים מאמר ב' כ"ט

דע, כי מי שלא יבין לשון אדם כשישמעהו מדבר, ידע בלא ספק שהוא מדבר אלא שלא ידע כונתו; ויותר גדול מזה, שהוא ישמע מדבריו מלות, הם כפי לשון המדבר מורות על ענין אחד, ויזדמן במקרה שתהיה המלה ההיא בלשון השומע מורה על תיפך הענין החוץ אשר רצהו המדבר; ויחשוב השומע שהוראתה אצל המדבר כהוראתה אצלו (אצל השומע). כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר "אבה", יחשוב הערבי שהוא מספר על איש שהוא מאס ענין אחד ומאבן. והעברי אמנם ירצה (=והעברי התכוון לומר במלת "אבה") שהענין ישר בעיניו ורצהו.

וכן יקרה להטון בדברי הנביאים שיה בשוה: קצת דבריהם לא יבין כלל, אבל כמו שאמר (ישעיה כ"ט י"א) "ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום", וקצתו (=קצת מן דבריהם) יבין ממנו הפוכו או סותרו כמו שאמר (ירם' ל"ג ל"ו) "ותפכתם את דברי א-לוהים חיים".

ודע, כי לכל נביא דבר אחד מיוחד בו, כאלו לשון האיש ההוא, כן תביאחו לדבר הנבואה המיוחדת בו, למי שיבינהו. ואחר זאת ההקדמה תדע, כי ישעיהו עליו השלום נמשך בדבריו הרבה מאד ובדברי זולתו מעט (בענין שעליו ידובר עוד, והוא ההשאלות, הדבור המספורי, הרבה ישעיהו ללכת בו, והנביאים האחרים אף הם הלכו בה אך במידה פחותה מסנו), כי כשהגיד (=ישעיה) על נתיצת עם או אבדן אוסר גדולה, יספרתו בלשון, שהכוכבים נפלו והשמים אבדו ורגזו והשמש קודרת והארץ חרבה ורעשה, והרבה כיוצא באלו ההשאלות; וזה כמו שיאמר אצל הערבי (=וכן נהוג בלשון ערבית) למי שיסבאחו פגע גדול "נתפכו שמי על ארצו". וכן כשיספר בהתחדש הצלחת האומה, יכנהו בתוספת אור השמש והירח, והתחדש שמים והתחדש ארץ, וכיוצא בזה...

ואחר אשר ספרתי לשובם בכלל, אראך אמרתו ומופתח; אמר ישעי' כאשר שלחו ה' להנבא בהתחזק מלכות בבל ואבדת סנחריב ובבוכדנצר הקם אחריו בהפסק מלכותו וחתחיל לספר במפתחם והיותם מנוצחים ומה שישיגם מן הרעות לכל מנוצח בורה שמתבורת החרב, אמרו (י"ג י') "כי כוכבי השמים וכטיליהם לא יהלו אורם, חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו" ואמר בזה השפיר גם כן: (י"ג י"ג) "על כן שמים ארגזו ותרעש הארץ ממקומה בעברת ה' צבאות ביום חרון אפו". ואני חושב ששום אדם הגיע ממנו הסכלות והעוררין ונחשך אחר פשוטי ההשאלות והמאמרים הספוריים (אלהריזי: איש בתכלית הסכלות... ונמשך אחרי פשוטי השפירובם ודברי המליצות... Friedlanders is so much in favour of the literal sense of figurative and oratorical phrases

שיחשוב שכוכבי השמים ואור השמש והירח נשתנו כשנתצח מלכות בבל ושהארץ יצאה מסרכזה כמו שזכר. אבל זה כולו ספור ענין המנוצח שהוא בלי ספק יראה כל אור-שחרות (=ששור, חשור) ויסבא כל מחוק מר...

(ומביא פסוקים רבים שישי' המדברים בחרבן עולם ומפרשם בדרך מספורית, עיין סס. כגון כ"ד י"ז; כ"ד כ"ג; ל' י"ט, כ"ו; ל"ד ג-ה).

...ועוד: כאשר התחיל ישעי' לבשר את ישראל באבדת סנחריב... כמו שנתפרסם בעזרת ה' - לא דבר אחר - אמר להם ממסל: ראו איך נמקו השמים ההם ובלתה אשדך ההיא וימות מי שעליה ואתם נעזרים (=נושעים!)... (ישעי' נ"א ו') "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושבתי כמו כן יסותון וישועתי לעולם תהיה". ואמר בשוב מלכות ישראל וקיומו והתחדות, שהשם יחדש שמים וארץ, כי כבר נמשך זה בדבריו (=נהג כן בסגנונו) להמשיך מלכות המלך כאלו הוא עולם מיוחד לו... וכאשר התחיל בנחמות אמרו (נ"א) "אנכי אנכי הוא מנחמכם" ומה שדבק בזה אמר: "...לגטע שמים וליסוד ארץ ולומר לציון עמי אתה".

ואמר בהשאר המלכות לישראל. וסורו מן הגדולים המפורסמים כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה... (ומביא עוד פסוקים שישי' ומשאר נביאים).

והענין אשר נלך סביבו (אפודי - אשר בעבורו בארנו כל אלה המסלים) הוא שהפסד זה העולם והשתנותו ממה שהוא עליו או השתנות דבר הטבע... הוא דבר שלא באו אלינו בזה דברי נביא...

בד"ק ההרים והגבעות הם הדברים הקיימים אשר בארץ ואעפ"כ פעמים ימושו ותמוטינה ברעש הארץ, אבל חסדי ובריתי אתך הוא יותר קיים שלא ימוש לעולם.

ויש לפרש: ההרים והגבעות משל על שרי עכו"ם.

xx הרב"ק תולך בכל הפסוקים הנ"ל בעקבות הרמב"ם, (ויש אף שמזכירו בפירושו) התוכל למצוא סבה לכך, למה לא פרש גם את פסוקנו כדרך "דרך משל", והביא פרוש הרמב"ם רק ב"יש לפרש"?

השאלות המסומנות x קשות והמסומנות xx קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי הנבנתו. שאלות וגם תשובות יש לשלוח לד"ר נחמה ליבוביץ קרית-משה, ירושלים.